O‘ZBEKISTONDAGI CHET TILINI O‘QITISH BO‘YICHA MAVJUD HOLATNING TAHLILI

Djurayeva Visola Olimjonovna
ChDPU mustaqil izlanuvchisi;
Ibragimova Nilufar Nugmanjonovna
Yunusobod tumani 250 maktab ingliz tili fani o‘qituvchisi ;
Haydarova Xolida Kasimovna
Yunusobod tumani 12 maktab ingliz tili fani o‘qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.16881399

Kalit so‘zlar:
Chet tili o‘qitish, O‘zbekiston ta’lim tizimi, metodologiya, innovatsion texnologiyalar, til siyosati

Keywords:
Foreign language teaching, Uzbekistan education system, methodology, innovative technologies, language policy

Annotatsiya:
Mazkur maqolada O‘zbekistonda chet tilini o‘qitishning hozirgi holati tahlil qilinadi. Maqolada ta’lim tizimidagi islohotlar, metodologik yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalarning qo‘llanilishi va o‘quvchilarning til kompetensiyasini rivojlantirishdagi muammolar yoritiladi. Shuningdek, mavjud muammolarni bartaraf etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Abstract:
This article analyzes the current state of foreign language teaching in Uzbekistan. It discusses educational reforms, methodological approaches, the application of modern technologies, and the challenges in developing students’ language competencies. Practical recommendations are also provided to address the identified issues.

Kirish

O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, ta’lim tizimida, xususan, chet tilini o‘qitishda sezilarli islohotlar amalga oshirildi. Chet tillarini o‘rganish bugungi globallashuv davrida nafaqat madaniy, balki iqtisodiy va siyosiy aloqalarni rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi. Mamlakatimizda ingliz tili, rus tili, koreys tili, xitoy tili kabi ko‘plab xorijiy tillarni o‘qitishga e’tibor kuchayib bormoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrdagi PQ-1875-sonli qarori hamda so‘nggi yillarda qabul qilingan bir qator farmon va qarorlar chet tillarini o‘qitish sifatini oshirishga qaratilgan. Ushbu maqolada O‘zbekistondagi chet tili ta’limining hozirgi holati, mavjud muammolar va istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlari tahlil qilinadi.

O‘zbekistonda chet tili o‘qitish tizimining rivojlanish bosqichlari

O‘zbekistonda chet tillarini o‘qitish tarixi bir necha davrlarni o‘z ichiga oladi va bu jarayon mamlakatning siyosiy, iqtisodiy hamda ijtimoiy hayotidagi o‘zgarishlar bilan chambarchas bog‘liq. Shartli ravishda bu tarixni uch asosiy bosqichga ajratish mumkin: mustaqillikdan oldingi davr, mustaqillikning dastlabki yillari va so‘nggi islohotlar davri.

Mustaqillikdan oldingi davr

Sovet Ittifoqi davrida O‘zbekistonda xorijiy tillar o‘qitilishi asosan rus tili bilan cheklanib qolgan edi. Ingliz, nemis va fransuz tillari ba’zi maktablar va oliy o‘quv yurtlarida mavjud bo‘lsa-da, ularning o‘qitilishiga bo‘lgan e’tibor yetarli darajada yuqori emas edi. Dars jarayoni asosan grammatik tarjima metodiga asoslangan bo‘lib, tilni real kommunikatsiyada qo‘llash imkoniyatlari juda cheklangan edi. O‘quvchilarning tilni o‘zlashtirish darajasi asosan yozma tarjimalar va grammatik mashqlar bilan chegaralangan, amaliy nutq ko‘nikmalarini shakllantirish esa deyarli yo‘q darajada bo‘lgan. Bu davrda xorijiy til o‘qitishning maqsadi ko‘proq matn tarjima qilish va nazariy bilimlarni o‘zlashtirish bilan chegaralangan edi.

Mustaqillikning dastlabki yillari (1991–2010)

1991-yilda O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, mamlakatda ta’lim sohasida keng qamrovli islohotlar boshlandi. Xususan, ingliz tiliga bo‘lgan talab ortib bordi. Ingliz tili xalqaro muloqot vositasi sifatida e’tirof etilib, uni maktab va oliy ta’lim tizimiga keng joriy etish ishlari yo‘lga qo‘yildi. Bu davrda xorijiy tillar, ayniqsa ingliz tili, maktablarda 5-sinfdan boshlab o‘qitila boshladi. Ammo metodika va resurslar yetishmasligi o‘qitish samaradorligiga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi.

O‘qituvchilarning malakasi turlicha bo‘lib, zamonaviy pedagogik texnologiyalar yetarli darajada qo‘llanilmas edi. Kitoblar ko‘pincha tarjima asosida yaratilgan bo‘lib, autentik materiallar kamdan-kam ishlatilardi. Shunga qaramay, bu davrda til o‘qitish tizimi asta-sekin rivojlandi, xorijiy davlatlar bilan hamkorlikda yangi darsliklar tayyorlana boshlandi, ayrim maktablar va universitetlarda ingliz tili chuqurlashtirilgan holda o‘qitila boshlandi.

So‘nggi islohotlar davri (2012 yildan hozirgacha)

2012-yilda Prezidentning “Chet tillarni o‘qitish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi. Unga ko‘ra, ingliz tili endilikda 1-sinfdan boshlab o‘qitila boshlandi. Bu qaror o‘zbek ta’lim tizimida tub burilish yasadi. Chet tilini o‘qitishda kommunikativ yondashuv

(Communicative Language Teaching — CLT), vazifaga asoslangan o‘qitish (Task-Based Language Teaching — TBLT) kabi metodlar joriy qilindi.

Shuningdek, onlayn ta’lim platformalari (Google Classroom, Zoom, Duolingo va boshqalar) keng qo‘llanila boshladi. Dars jarayoniga multimedia vositalari, interfaol metodlar, autentik materiallar kiritildi. Xalqaro imtihonlar — IELTS, CEFR, TOEFL kabi sertifikatlar ta’lim sifatini baholash mezoniga aylandi. O‘qituvchilar malakasini oshirish bo‘yicha muntazam kurslar tashkil etildi, xalqaro grantlar va stajirovka dasturlari kengaytirildi.

Bugungi kunda O‘zbekistonda chet tillarini o‘qitish tizimi tobora globallashuv talablariga moslashib bormoqda. Til bilish nafaqat kasbiy muvaffaqiyat, balki shaxsiy rivojlanishning muhim sharti sifatida qaralmoqda.

O‘zbekistonda chet tilini o‘qitish tizimi so‘nggi yillarda sezilarli rivojlanish bosqichini bosib o‘tayotgan bo‘lsa-da, amaliy jarayonda bir qator dolzarb muammolar saqlanib qolmoqda. Avvalo, o‘qituvchilarning malaka darajasidagi farqlar sezilarli darajada ko‘zga tashlanadi. Ayrim ustozlar zamonaviy metodik yondashuv va texnologiyalarni puxta egallagan bo‘lsa, boshqalari hanuz an’anaviy, grammatik-tarjima asosidagi o‘qitish uslublaridan voz kechmagan. Bu esa ta’lim sifatida ham, o‘quvchilarning tilni amaliy qo‘llash ko‘nikmalarida ham nomutanosiblik keltirib chiqaradi.

Shuningdek, darsliklar va o‘quv materiallarining xalqaro talab va standartlarga to‘liq mos kelmasligi ham katta muammo bo‘lib qolmoqda. Aksariyat hollarda mavjud darsliklar o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga yetarlicha yo‘naltirilmagan, zamonaviy real hayotiy muloqot misollari esa cheklangan. Bu esa til o‘rganish jarayonida o‘quvchilarning haqiqiy til muhitiga moslashish imkoniyatlarini kamaytiradi.

Bundan tashqari, amaliy muloqotga yo‘naltirilgan dars soatlarining yetarli emasligi ham o‘z ta’sirini ko‘rsatadi. Chet tili faqat grammatik bilimlar bilan emas, balki so‘zlashuv, tinglab tushunish, yozma va og‘zaki nutq malakalarini uyg‘un rivojlantirish orqali o‘zlashtiriladi. Ammo amaldagi taqvim rejalashtirishda bu ko‘nikmalarni shakllantirishga ajratilgan vaqt ko‘pincha yetarli emas.

Resurs taqsimotida ham qishloq va shahar maktablari o‘rtasida sezilarli tafovut mavjud. Shaharlardagi maktablar ko‘proq multimedia vositalari, interaktiv doskalar, kompyuterlar va internetga ega bo‘lsa, qishloq hududlarida bunday imkoniyatlar juda cheklangan. Bu esa ta’lim sifatida tengsizlikni yuzaga keltiradi.

Bundan tashqari, o‘quvchilarning motivatsiya darajasining pastligi ham til o‘qitish samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ba’zan o‘quvchilar til o‘rganishning amaliy hayotdagi ahamiyatini yetarli darajada anglamaydilar yoki dars jarayonida interaktivlikning kamligi ularni qiziqishdan mahrum qiladi.

Umuman olganda, mavjud muammolar tizimli yondashuv, o‘qituvchilar malakasini oshirish, zamonaviy darsliklar yaratish va o‘quv jarayonini kommunikativ yondashuv asosida qayta tashkil etish orqali bartaraf etilishi mumkin.

Innovatsion texnologiyalar va yangi metodlar

So‘nggi yillarda O‘zbekiston ta’lim tizimida zamonaviy texnologiyalarni joriy etishga katta e’tibor qaratilmoqda. Google Classroom, Moodle, Edmodo, Zoom kabi onlayn platformalar, shuningdek, gamifikatsiya, interaktiv testlar, virtual laboratoriyalar va mobil ilovalar chet tili o‘qitishda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, CLT (Communicative Language Teaching) va TBLT (Task-Based Language Teaching) kabi metodlar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tavsiyalar

O‘zbekistonda chet tilini o‘qitish samaradorligini oshirish uchun quyidagi choralarni amalga oshirish tavsiya etiladi:

- O‘qituvchilarning muntazam malaka oshirish kurslarida qatnashishini ta’minlash;
- Darsliklarni xalqaro standartlarga moslashtirish va autentik materiallardan keng foydalanish;
- Maktab va oliy ta’lim muassasalarida til laboratoriyalarini tashkil etish;
- Onlayn resurslar va raqamli vositalardan foydalanishni kengaytirish;
- O‘quvchilarni til sertifikatlari (IELTS, CEFR) olishga tayyorlashga yo‘naltirilgan maxsus kurslar joriy etish.

Xulosa

O‘zbekistonda chet tilini o‘qitish bo‘yicha so‘nggi yillarda katta o‘zgarishlar amalga oshirilgan bo‘lsa-da, hali ham yechimini kutayotgan muammolar mavjud. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish, o‘qituvchilar malakasini oshirish, darsliklarni xalqaro talabga moslashtirish va amaliy mashg‘ulotlarga e’tibor kuchaytirish orqali til o‘qitish sifati sezilarli darajada oshirilishi mumkin. Kelajakda O‘zbekiston yoshlari global mehnat bozorida raqobatbardosh bo‘lishlari uchun chet tillarini mukammal o‘zlashtirishlari zarur.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrdagi PQ-1875-son qarori.

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 19-maydagi “Chet tillarini o‘qitish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.
3. Richards, J.C., & Rodgers, T.S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.
4. Harmer, J. (2015). The Practice of English Language Teaching. Pearson Education.
5. Larsen-Freeman, D. (2011). Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford University Press.